

Ferencz e. Győző

Könyvek 1956 zalai eseményeiről II.

Sívó évek alján

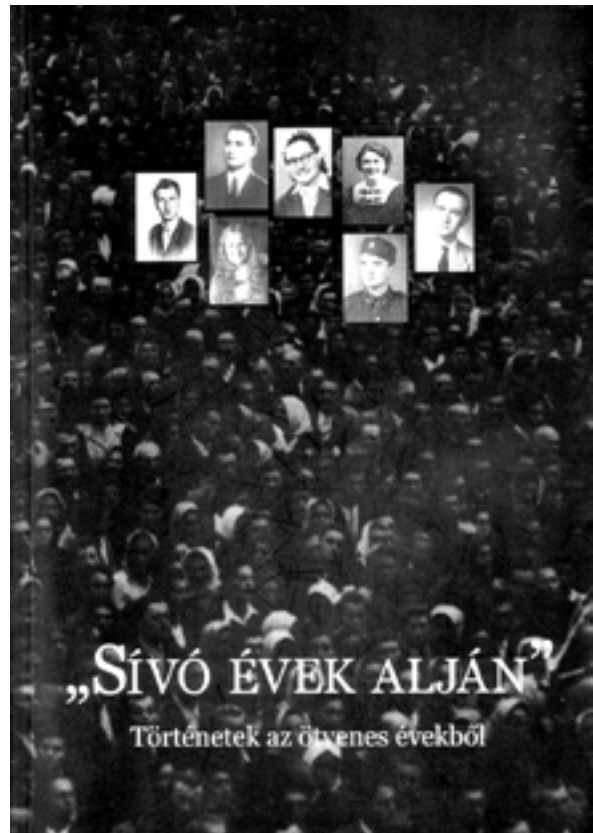
Szerkesztette, a szövegeket gondozta
és a jegyzeteket írta
Béres Katalin

„Könyvünkben mi is az ötvenes évekről szóló, különböző műfajú történetek összegyűjtésére és kiadására vállalkoztunk. Nem szépirodalmat tart kezében az olvasó, hanem olvasmányos, helyenként iróniával, humorral, szeretettel megfűszerezett, megrendítő visszaemlékezéseket.”- közli a szerkesztő, Béres Katalin muzeológus az előszóban, és igaza van.

Azokat az éveket idézik föl a kötet szerzői – a visszaemlékezők -, amelyekben egyetlen rossz és rossz akaratú, esetleg túlbuzgó emberek előtt kiejtett mondata hosszú hónapokra, esetleg évekre börtönbe zárhatta kimondóját.

Móra Magdolna – Móra János (Móra Ferenc unokaöccse) a zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium latin tanárának leánya, a lelkes zalai táj- és népkutatóvá lett tanárnő korán megismerhette, miként hat az embernek nem csak a lelkére, de az állására is, ha a döntéshozókkal ellentétes világnézetten nevelkedett föl, s azt mindig is magáénak vallotta... Ez a jelenség akár általánosnak is mondható. Akkor Ady Endre: Négy-öt magyar összehajol című verse váltotta ki az igazgatónó rosszallását, mivel rendőrtiszt is jelen volt az ünnepélyen.... „A tanfelügyelőségi altiszt hozta az üzenetet, hogy menjek be az ÁVH Jókai utcai épületébe” – írja Móra Magdolna, ahol be akarták szervezni, hogy a tantestületben történeletről értesítse megbízóit, ellenkező esetben „kivisznek a jugoszláv határra, mintha én át akarnék szökni... Senki sem tudja majd, hová lettem.” Szerencséjére többet nem látta belülről az ávosok irodáit.

Az irodalomtudomány nemzetközi hírű tudósává, a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatójává magát Szijártóházáról felküzdő Illés László szegényparaszt szüleit azért telepítették a Hortobágyra, ahol az egyik birkaakol lett a „szállásuk”, mert Titóékhoz közeli faluban éltek, ahol bizony gyakorta röpködtek a géppisztoly lövedékek a határ mindkét oldaláról. A hortobágyi tábor őrei mit sem tudtak a dolgos, becsületükben megbántott kétékezi emberekről, csak annyit, hogy „rohadt fasiszta jugoszláv kémek”, s eként is bántak velük. Szegény Illés Vendelék a rendszerhez hű faluvezetők által kisémmizve, megraboltnak, üvegezetlen ablakú házukba tudtak volna csak visszatérni, ezért inkább Dunaharaszti egyik dűledező vályogkalyibájában rendezték be új otthonukat, de lelkük nyugalma sohasem

állt helyre. Maga a szerző, aki nagy nehezen letette egyetemi vizsgáit, tanári oklevelével visszament esztergályosnak – ahogyan írja, visszataszították az akkor uralkodónak mondott munkásosztályba - abba a műhelybe, ahol az akkori sztahanovista országpéldakép, Muszka Imre halmozta egymásra a 100 százalékokat, amíg el nem jutott az ezer(!) közelébe...

A bagodi Hári Margit, Tirpák Endréné azért került a vizsgálati fogságnak, majd a közbiztonsági őrizetnek mondott pokolba – ahol hetekig nem tudott sem mosakodni, sem fehérenműt váltani -, mert nem volt hajlandó aláírni az iskolák államosítását követelő ívet (ahogyan a börtönre ítélt véltlen szülei sem!), s erről egy cédulát csúsztatott az előtte ülő osztálytársa kezébe. Nos, annak a lánynak rendőr volt az udvarlója, aki főnökei kegyét keresve átadta ezt a pár sort, amely megpecsételte Hári Margit további sorsát. Egyenest a tanóráról hívták ki az ávosok... A tárgyalásán elhangzott, hogy az iskolaállamosítás ellen föllépő, szüleit följelentő bagodi párttitkár pár éve még helyi nyilasvezér volt, ám a bíró szerint: „Ha jó nyilas volt, akkor jó kommunista is!”

Történelmi nevet viselt az 1848/49-es forradalom és szabadságharc kormánybiztosának dédunokája, a Nemesapátiban született Csertán Ferenc, aki kulák származása miatt csak sok hercehurcával végezhette el a középiskolát,

több gimnáziumot is megjárva végül Pannonhalmán a bencéseknel. Egyetemi főlvételét elutasították, ezért vilánszerelő segédmunkás lett, majd katonaéveit a komlói szénbányában töltötte le kényszermunkával. Csak érdekességként, az akkori évek „hangulatához”: a nagykapornaki disznótenyésztő telepre sem vették föl a származása miatt, mert hátha veszélyezteti a közellátás biztonságát. Rákosi rendszere tulajdonképpen így gyártotta százezerszám az ellenségeit azokból is, akik a híveivé válhattak volna, ha érvényesülnék a magasztos elvek.

A Bonyhád melletti tanyán malomtulajdonos gyerekeként született Marx Gyula, a zalaegerszegi közélet ismert szereplője pécsi orvostanhallgató korában kapcsolódott be az államosított egyházi oktatást pótló, a keresztény elitképzést szolgáló, úgynevezett kiscsoportos tevékenységbe a zalaegerszegi Baján Marikával, évfolyamtársával, későbbi feleségével együtt. Nagykanizsán 1955 őszén kezdte orvosi pályafutását sebészként, ugyanitt lett a felesége gyermekgyógyász. Mindebből következően természetes módon lett alakító résztvevője az októberi eseményeknek, mégpedig a nagykanizsai kórház munkástanácsa tagjaként, a Győrött megalakult Dunántúli Nemzeti Tanácsnak is, mindenek előtt a céllal, hogy gyógyszert szerezzen. Küldöttként alkalma nyílt a személyes tárgyalásra Szigethy Attila társaságában Nagy Imre miniszterelnökkel. Együtt hazafelé jövet keveredett bele kocsijuk a szovjet harcokos oszlopba. Mindebből nagyjából sejtette is eljövendő sorsát, amely be is teljesedett: 1956. január 23-án éjszaka súlyos betegek mellől tartóztatták le. Ennek oka volt a kiscsoportos tevékenysége, amely a BHÖ – a BTK elődje – szerint kimerítette az izgatás törvényi tényállását, s mindehhez jöttek októberben viselt dolgai. Fél évet töltött börtönben, amit beszámítottak az ítéletbe, s amely a rettegett Markóban született meg titkos tárgyaláson. Érzékletes leírását kapjuk az országházi légkörnek és a börtönhónapoknak. Végül Zalaegerszegre került, a felesége szülővárosába körorvosnak, betegek megelégedésére. Elvégezte a Marxista-Leninista Esti Egyetem 3 éves tagozatát, tehát nála is megkezdődtek a dolgozó hétköznapok. Szervezője, majd szónoka is lett a Lenin-szobor eltávolítását követelő tüntetésnek – a helyén ma a címerház várja a látogatókat. Varga Gyula megyei első titkár lemondása után az MDF színeiben képviselővé választották a rendszerváltás utáni országgyűlésben. Ma is résztvevője Zalaegerszeg közéletének.

Dr. Czeglédy Edit diáklányként írott naplója különös értéke a kötetnek. A Pannon Tükör olvasói már ismerik a mű a forradalom időszakát felelevenítő részletét. Kiegészítésként annyit azért érdemes hozzátenni, amit a napló megkerüléséről a szerző elmondott:

- *Tehát meglelték a naplót. Mikor írtad az első sort?*

- Még Budapesten, amikor 12 éves koromtól diákkotthonként a Makszim Gorkij orosz-magyar tannyelvű iskolá-

ban tanultam. Kitaláltam magamnak egy titkosírást, azzal jegyeztem föl legbensőbb gondolataimat, hogy szeretnék kitűnő tanuló lenni, meg elnyerni a vörös selyem nyakkendő, amely akkor a legnagyobb dicsőség volt, a jó tanulók, példás magatartásúak jutalma. Természetesen bejegyeztem a naplóba kellemes élményeimet, amelyeket az irodalmi szakkörben szereztem. Az a napló azonban már nincs meg, csak ez a másik. Amikor ezt megtaláltam, egy kolléganővel legépeltettem, több példányban, hogy minden testvéremnek jusson belőle.

- *Hogyan került ez Béres Katalinhoz, a kötet szerkesztőjéhez?*

- András öcsém történetesen Kapiller Imre levéltáros szomszédságában lakik, természetesen átadta neki elolvasásra. Nos, a levéltáros szomszéd azonnal meggyőzte az öcsémet, hogy erre nagy szüksége volna a közgyűjteménynek, akár meg is fizetnék. Az feleltem erre, hogy a naplóm nem eladó, de szívesen átadom....

Dr. Czeglédy Edit úgy tett, ahogy mondta, a napló pedig tovább lépett a múzeumba, ahonnan már mint a Sívó évek alján című könyv egyik remek fejezete került az olvasók kezébe. Még annyit, ami a napló ismeretében érdekes: Czeglédy Edit Csingiz Ajtmatov (anyanyelvén Dzsingisz Ajtmat) kirgiz szerző munkásságáról írta és védte meg egyetemi doktori értekezését még 1989-ben.

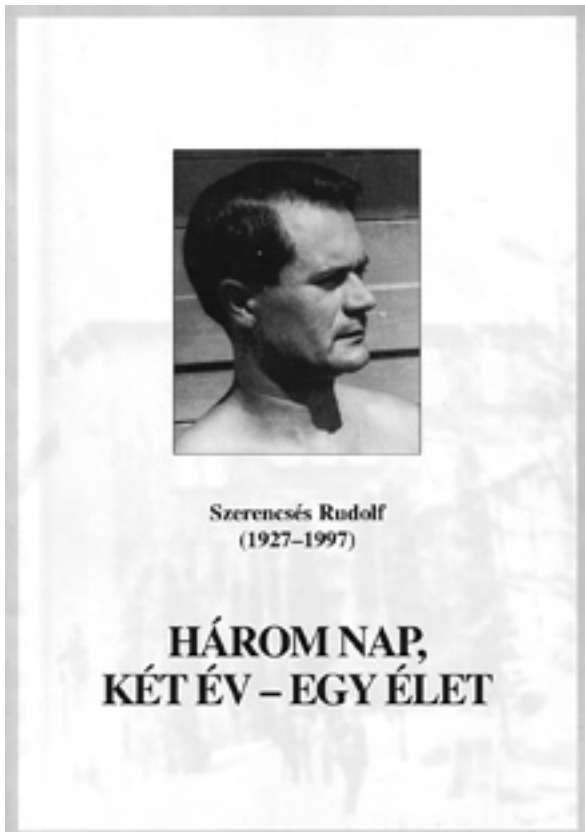
A következő visszaemlékező, a cívis – azaz debreceni származású – Molnár István gazdaszásként került Keszthelyre, ahol egyik megalapítója volt 1956. október 14-én a Petőfi Körnek, majd az akadémiai és a városi forradalmi tanácsnak is tagja lett. Egyik gyermekével – családját hátrahagyva - Jugoszláviába menekült, ahonnan Kanadába vette az útját, s egy farmgazdaság megalázott cselédjeként kezdte új életét. Ám onnan szerencséjére egy kertészeti kutatóintézetbe került, ahol hamarosan fölfigyelték a magyar fiatalra, s növénynevelőként hamarosan hírnévre tett szert. Távollétében ítélték 8 évi börtönre. Mire 1964-ben végre sor kerülhetett a családdegyesítésre, már az új hazában és saját házában ölelhetette meg a feleségét és gyermekeit. A könyv a menekülttáborokban szerzett élményeit tartalmazó leveleket közli.

Nagy szolgálatot tett a kiadó Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága (felelős kiadó dr. Vándor László igazgató) a könyv napvilágra hozatalával 2006. szeptember végén, mert eddig ismeretlen zalai 56-os eseményekkel, s azok szereplőivel, de az előzményekkel is megismerteti az olvasót. Béres Katalin lábjegyzetei hasznosan segítik a pontos értelmezést.

Hóbor József

Három nap, két év – egy élet

Szerencsés Rudolf 1927-1977

Három napig volt Zalaegerszeg nemakarom első embere, azaz a városi forradalmi bizottság elnöke. Ugyanis az addigi elnök Varga Ferenc zenetanárt november 2-án, az Arany Bárány kultúrtermében megtartott gyűlésen a küldöttek menesztették, mert elégedetlenek voltak vele. A bizalmi szavazáson a 150-ből 11-en szavaztak mellette, viszont Szerencsés Rudolfot azon melegebben megválasztották „előzetes és utólagos tiltakozásom ellenére” a helyébe, amelyet kelletlenül foglalt el. Első ténykedésének egyikét ő maga egy cetlin így írja le: „A megszálló szovjet hadsereg 3 főtisztjével folytatott megbeszélés letartóztatásunk után 1956. november elején. Egy tank kíséretében mentünk Ostoros Karcsival a Megyei Tanácsra. Hantos Ferenc tolmács fordította a megszálló orosz parancsnok utasításait a megyei tanácson. (Jelen: Gelencsér Gyula, Pék József, Ostoros Károly, Bíróné, Meskó Károly, Szerencsés R.)

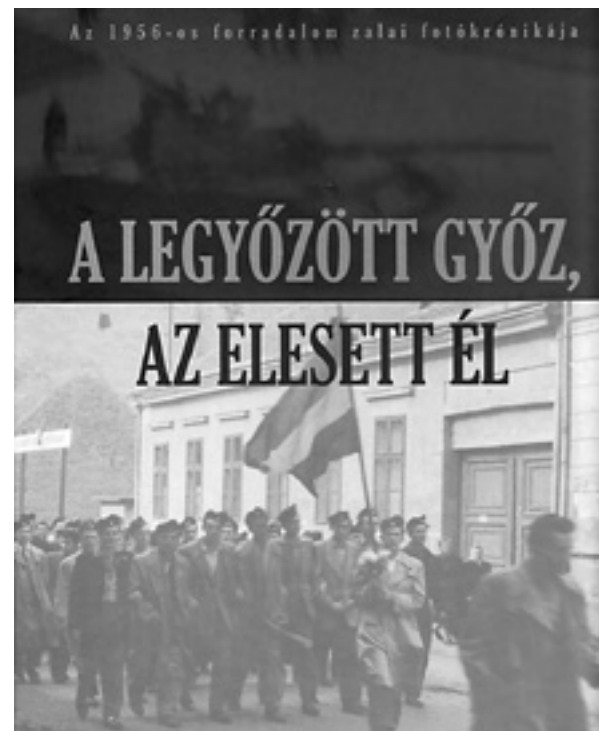
A szerző tételesen bizonyítja, hogy az egerszegi képző tanára minden lépésével, intézkedésével a közbiztonságot szolgálta, s hiába, hogy „nov. 4-én reggel a városi tanács épületénél lerakattam a szovjet csapatok előtt a fegyvert, miután a szovjet csapatok parancsnokával ebben megállapodtunk”, a nevezetes zárdai diákgyűlésen hiába ölelgette meg Medvegyev őrnagy, s nevezte igazi magyarnak Szerencsés Rudolfot, letartóztatták, kiengedték, újra lefogták, s dr. Bozóky Károly tanácsvezető bíró 2 évre elítélte. Bár a vádlott szerint is kitűnő dr. Takáts Ádám ügyvéd mindent megtett a védelmében, később sem kapott kegyelmet. A diákjai által körülrajongott, kiváló ifjúsági szervező tanár megjárta a kegyetlen márianosztrai börtönt is, kiszabadulása után csak évek múlva léphetett újra katedrára. A szerző ezt az életutat kíséri végig a karcsú kötetben, amelynek jeles értéke a családi levéltár.

(Helikon Nyomda, Zalaegerszeg, 2006)

Béres Katalin - Csomor Erzsébet-Kapiller Imre

A legyőzött győz, az elesett él

(Az 1956-os forradalom zalai fotókrónikája)

Jól megszerkesztett könyv, amely 83 fényképpel mutatja be a megyében lezajlott népfölkelés és forradalom eseményeit, még annak derűjét is.

A szerkesztő és a bevezetőt szerző Béres Katalin muzeológus rendhagyó írást adott az olvasó kezébe: riportszerűen, helyenként adomázva, tehát emberközeli számlol be a kötetben megjelent fényképek keletkezésének körülményeiről, a felvételek készítőinek kilétéről, sorsáról.

Például: ha 2006 februárjában nem végzik el a zalaegerszegi falumúzeumban kiállított eszközök szokásos évi karbantartását, köztük egy hajdina hántolóét is, talán soha sem kerülnek elő az alapító igazgató, dr. Szentmihályi Imre felvételei a zalaegerszegi eseményekről. (Különös, hogy eddig nem akadt rájuk senki a több évtizede zajló felújítási munkálatok során.) A szerzők immár életformájává vált szívós kutatás eredményeként lettek a veszprémi levéltárban őrzött sármelléki felvételekre. A nagykanizsai képeket a Vasemberház „vasemberének” csizmája rejtegette a múzeumigazgató, dr. Kerecsényi Edit előrelátásának köszönhetően.

Hasonló kalandokat éltek át a többi fényképész felvételei, amelyeknek különlegessége a ma Pusztaszentlászlón élő Csonkás Sándor színeskép-sorozata a bázakerettyei olajipari felvonulásról, szobordöntésről.

A könyvet az egyes helyszínek tagolják egységes szerkezetté. Minden település képsorait a két tudós levéltáros, Csomor Erzsébet és Kapiller Imre (a Gönczi Galériában megrendezett emlékkiállítás két rendezőjének) bevezetője értelmezi, bemutatva az ismert szereplőket is. Szerecsényre megmaradtak a felvételek, amelyek élénk idézik az országban egyedülként azokban a forradalmi napokban az elesettek emlékére és tiszteletére fölavatott gipsz-szobrot, a Keszthelyen tartózkodó Marinkay István műkedvelő szobrász alkotását.

Százezernyi szónál is többet mondanak a lendvai Meszelics László grafikai tervei szerint elkészült kötetben megjelent képek arról, hogy 1956 októberében-novemberében miként mozdultak meg a zalai települések lakói, s még december közepén is komoly tüntetések zajlottak, amelyeket a megszálló hatalom csak fegyveres beavatkozással, harckocsikkal, könnygázgránátokkal tudott feloszlítani. No és az említett derű: Keszthelyen szamarat kötöttek ki a főtéri gimnázium előtti fához a december 11-12-i „néma tüntetésen”, rajta táblával: „Csak én maradtam kint az utcán”. Mármint tüntetni a Kádár-kormány mellett...

(Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2006)

Tornyszentmiklós, '56. október 26.